

בחזרת הש"ץ – תפילת גשם. אין נושאים כפיים.

שיעורי חתי"ת: לומדים פרשת ברכה החל מ'חמישי' עד סיום הסדרה עם פירש"י, ופרשת בראשית עד 'חמישי' עם פירש"י.

תזכורת: כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו נהג, בעת ההתוועדות של שמחת-תורה (או שבת בראשית), להזכיר על-דבר השתתפות כל אחד ואחת במגבית 'קרן השנה' (מניין ימי שנת תשס"ה – שפג).

מוצאי יום-טוב:

הבדלה: מתחילים "הנה א-ל ישועתי" (להעיר שאנ"ש נוהגים בגם היוצאים ידי-חובה אומרים פסוקים אלו בלחש עם המברל, וכ"ה ב'ספר מהרי"ל – מנהגים' עמ' רכד, עיי"ש בהערה 5). ברכת הגפן, ברכת המברל. רבים נוהגים (על-פי מנהג האריז"ל) לערוך הקפות בארצנו הק' גם בלילה זה. כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו היה מעודד את השמחה, ושולח מברקים למקומות המרכזיים (כפר-חב"ד, נחלת-הר-חב"ד וירושלים ת"ו) מדי שנה בשנה.

במוצאי שמחת-תורה מכריזים: "ויעקב הלך לדרכו".

מי שלא הספיק לפני-כן, יסיים את פרשת ברכה שניים מקרא ואחד תרגום עוד הלילה. למנהג רבותינו נשיאינו, יש לקרוא הלילה שמו"ת עלייה אחת או שתיים מפרשת בראשית, ומחר אחרי חצות לקרוא שוב מתחילתה עד גמירא עם ההפטרה, ובשבת לפני תפילת שחרית לקרוא שוב 'שביעי' [לאחר חצות. ולא כבכל פרשה, שיי"א (שו"ע אדה"ז סי' רפה ס"ה)

שניתן להשלימה עד יום ג', כיוון שבשמח"ת מסיימים את כל התורה ומתחילים אותה מחדש (אם כי 'דחק ונכנס' מועיל תמיד) – 'התוועדויות' תשמ"ז ח"א עמ' 350. וראה 'התוועדויות' תשמ"ו ח"א עמ' 396]. נוהרים (עכ"פ לכתחילה) שלא להפסיק באמצע קריאת שמו"ת.

יום שישי

כ"ג בתשרי, אסרו-חג הסוכות

אין מתענים אפילו חתן ביום חופתו, ומרבים קצת באכילה ושתייה.

שיעורי חתי"ת: סיום עליית 'ששי': "לקח אותו אלוקים" (הכה – כדהלן בקריאת התורה דשבת-קורש).

שיירי החג: מנהג-בית-הרב, לשרוף את הסכך ('במרחץ') אחרי החג.

כן מנהגם לשרוף לולב והושענות ביום רגיל, ולא בשריפת החמץ [רשימות' חוברת יד עמ' 23. וב'אהלי ליובאוויטש' עמ' 166 דייק, שעושים זאת סמוך לחג, והטעם ע"פ 'סדר היום' שכ' שיש לסתור את הסוכה במוצאי יו"ט, כדי להודיע שלא נעשית אלא למצוותה]. לאידך היתה הוראה לגבי הדסים (שקיבלו במתנה מהרבי) להשתמש בהם כבשמים להבדלה, הלולב – לשרוף בעת ביעור חמץ, ומהאחרון – לעשות מרקחת [לקר"ש חי"ט עמ' 569. 'התקשרות' גיליון סג עמ' 11. לגבי הלולב – מן-הסתם זהירים יותר לשמור מה שקיבלו מהרבי, ולכן ניתן להמתין עד פסח. לגבי ההדסים – כן איתא בשו"ע אדה"ז סי' רצו ס"ו, וא"כ ה"ז בכל ההדסים דמצווה].

לזכות

האחים התמימים הדגולים לבית

דייטש

הרה"ח ר' זלמן, ר' יוסף, ר' אברהם-משה

וגיסם ר' גבריאל גופין שיחיו

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זעוקללה"ה נבג"מ ז"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תקלב

ערב

חג הסוכות

י"ד בתשרי ה'תשס"ה

יוצא-לאור על-ידי

מכון ליובאוויטש שעל-יד

צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

י"ד בתשרי ה'תשס"ה – כ"ג בתשרי ה'תשס"ה

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ד'	י"ד בתשרי	אז וגו'. כל המצות... שנת החמה.	הלי נירות. פרק ג.	הספר הזה שאבר בו... שזכרנו* ואני עתה מתחיל בזכרון השרשים... במצות עשה.
ה'	ט"ו בתשרי	מצות עשה. א מצוה ראשונה... אין לו.	פרק ד.	השרשים**.
ו'	ט"ז בתשרי	מצות לא תעשה. א מצוה... אלו הם... בין עשה ובין לא תעשה.	פרק ה.	השרשים**.
ש"ק	י"ז בתשרי	וראינו לחלק... בעזרת ש-די.	פרק ו.	השרשים**.
א'	י"ח בתשרי	משוך חסדן וגו'. ספר המדע והוא ספר ראשון... הלי יסודי התורה... בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ז.	מ"ע א. מ"לית א. מ"ע ב.
ב'	י"ט בתשרי	פרק ד-ו.	פרק ח.	מ"ע ג. ד. ט.
ג'	כ' בתשרי	פרק ז-ט.	פרק ט.	מ"לית סג. סה. מ"ע קעב.
ד'	כ"א בתשרי	פרק יו"ד. הלי דעות... בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק י.	מ"לית סד. מ"ע ח. ו. ר.
ה'	כ"ב בתשרי	פרק ג-ה.	הלי ערכין וחרמין... בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע יו. מ"לית שב. מ"ע רה. מ"לית שג.
ו'	כ"ג בתשרי	פרק ו-ז. הלי תלמוד תורה... בפרקים אלו. פרק א.	פרק ב.	מ"לית רנו. שא. דש. שה.

* סיום הקדמת הרמב"ם לספר זה, בו מדבר אודות הספר.

** בימי לימוד הקדמת היד - ילמוד כאו"א מ"השרשים" כיום שיעור דילי, ולחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים שלאחר זה (נוסף על לימוד המצות הדיוט).

זמני השבוע *

תאריך	עלות השחר**		זמן ציצית ותפילין	זמן זריחת החמה	זמן ק"ש	חצות היום והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	ד' 72 לפני הזריחה	ד' 120 לפני הזריחה							
ד', י"ד בתשרי	3.34	4.21	4.43	5.38	8.30	11.31	12.01	5.27.7	5.52
ה', ט"ו בתשרי	3.35	4.22	4.44	5.38	8.30	11.30	12.00	5.26.4	5.51
ו', ט"ז בתשרי	3.35	4.23	4.44	5.39	8.30	11.30	12.00	5.25.2	5.50
ש"ק, י"ז בתשרי	3.36	4.23	4.45	5.40	8.31	11.30	11.59	5.23.9	5.48
א', י"ח בתשרי	3.37	4.24	4.46	5.40	8.31	11.29	11.59	5.22.7	5.47
ב', י"ט בתשרי	3.38	4.25	4.46	5.41	8.31	11.29	11.58	5.21.4	5.46
ג', כ' בתשרי	3.38	4.25	4.47	5.42	8.31	11.29	11.58	5.20.1	5.44
ד', כ"א בתשרי	3.39	4.26	4.48	5.43	8.31	11.28	11.58	5.18.9	5.43
ה', כ"ב בתשרי	3.40	4.27	4.48	5.43	8.32	11.28	11.57	5.17.6	5.42
ו', כ"ג בתשרי	3.40	4.27	4.49	5.44	8.32	11.28	11.57	5.16.4	5.41

* הזמנים מתייחסים לאזור השפלה. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.

** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.

*** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ו בסידורו (סדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת וחג

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש
חג-הסוכות	4.51	6.02	5.06	6.04	4.57	6.03	5.08	6.04
שבת חול-המועד	4.48	5.59	5.03	6.01	4.54	6.00	5.06	6.01
שמחת-תורה	4.42	5.53	4.57	5.55	4.48	5.54	5.00	5.55
בראשית	4.39	5.51	4.54	5.52	4.45	5.51	4.57	5.53

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוך • עורך: שניאור-זלמן רודמן • הגהה: יוסף-יצחק איידלמן

מרי"ל: מכון ליובאוויטש ש"ע צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונב

כתובת: ת"ד 14 כפר חב"ד 72915, טל': 03-9607588, פקס': 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: http://chabad.org.il דואר-אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

לוח השבוע

ליד ספר-התורה הראשון, ולא יסירו את ספר- התורה הראשון עד שיניחו על הבימה את ספר- התורה השני. מגביהים וגוללים את ספר- התורה הראשון, ואין מהפכים אותו ופניו אל העם, ואין משנים במאומה מסדר ההגבהה של כל השנה.

אומרים "מרשות" ל'חתן בראשית' בלשון יחיד ככתוב בסידור. וקוראים מ"בראשית ברא" עד "אשר ברא אלוקים לעשות", ואין נוהגים לפרוש טלית על ראש העולה ל'חתן בראשית'. הקהל עונה בקול רם בפסוקי "ויהי ערב", וכשמגיע הקורא ל"ויכולו" אומרים כולם "ויכולו", והש"ץ חוזר אחריהם.

מניחים את ספר-התורה השלישי אצל השני, ואומרים חצי-קדיש. מפטיר בספר השלישי במוסף היום בפרשת פינחס. הפטרה: "ויהי אחרי מות משה... רק חזק ואמץ" (יהושע א).

אחרי קריאת התורה אומרים את הפיוטים "שישו ושמחו", "התקבצו", "אגיל ואשמח", "אשריכם ישראל", כנדפס בסידור (אחר סדר הקפות).

אחר-כך היו רוקדים ריקוד נוסף בניגון שמחת-תורה, בהתלהבות גדולה. יזכור: מי שיש לו אב ואם - יוצא מבית-הכנסת. אבלים בתוך שנתם (רח"ל) נשארים בבית-הכנסת, אבל אין אומרים "יזכור". בהזכרת נשמות אומרים "בן/בת פלונית".

אומרים "אב הרחמים". גם מי שאינו מזכיר נשמות יכול לומר "אב הרחמים". הזכרת הגשם: קודם תפילת לחש של מוסף מכריז השמש "משיב הרוח ומוריד הגשם", ומתפילה זו מתחילים לומר זאת בכל התפילות.

המתפלל ביחיד - ימתין עם תפילת המוסף עד שיתפללו הציבור, כדי שיוכל לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם". מי ששמע הכרות "משיב הרוח ומוריד הגשם" קודם שהתפלל תפילת שחרית - אם אינו מתפלל במניין אחר, אומר גם בתפילת שחרית "משיב הרוח ומוריד הגשם". טעה ואמר "מוריד הטל" - אינו חוזר.

סדר הקפות: כדאמול, "אתה הראת" פסוק בפסוק ולאחר מכן "אב הרחמים". כן עושים שלוש פעמים.

לאחר-מכן, פותחים את ארון-הקודש, מוציאים את כל ספרי-התורה ומקיפים את הבימה ז' חצאי הקפה (בהמשך אחר), בסך-הכול שלוש הקפות וחצי. אבל אומרים את כל סדר ההקפות, ללא הכרות "עד כאן הקפה...". ומחזירים את כל ספרי-התורה לארון-הקודש (ללא כל אמירה) וסוגרים אותו.

"אתה הראת" (של פתיחת הארון). י"ג מידות ו"ריבוננו-של-עולם", יהיו לרצון, ואני תפילתי, "ברוך שמייה", וכל סדר הוצאת ספר-התורה. מוציאים שלושה ספרי-תורה, בראשון קוראים (בנעימת הטעמים הרגילה, ולא בנעימת הימים-הנוראים - 'אוצר' עמ' שטע) בפרשת וזאת הברכה, ואם יש צורך, חוזרים כמה פעמים עד שכל הציבור יעלה לתורה. בסיום עולה אחד עם כל הנערים ומברך איתם ברכת התורה.

בבית-הכנסת של הרבי עולים בשמחת-תורה כמה קרואים יחידו ומברכים כולם כאחד. לכוהן - כוהנים, ללוי - לוויים, ולשאר העליות - ישראלים [גם הילדים עולים עם אבותיהם]. למנהגנו: בעליות רגילות כשעולים כמה קרואים ביחד, מברכים כולם כאחד, אבל בעליית 'כל הנערים' מנהגנו שהגדול העולה עמם מברך ומוציא את כולם.

אין מנהגנו לפרוש טלית על הנערים ועל שאר העומדים אצל הבימה ולומר "המלאך הגואל".

'חתן-תורה' ו'חתן בראשית' יכולים להיות גם כוהנים או לוויים.

אומרים "מרשות" ל'חתן תורה', וקוראים "מעונה אלוקי קדם" עד "לעיני כל ישראל", ואין נוהגים לפרוש טלית על ראש העולה ל'חתן תורה'. לאחר גמר קריאת הפרשה אומר כל הקהל "חזק חזק ונתחזק", וגם העולה בעצמו אומר כן לפני הברכה האחרונה. מניחים את ספר-התורה השני על הבימה

כנסיות, וגם לאלה שבשכונות מרוחקות, כדי לשמח יהודים בשמחת החג.

תפילת ערבית: בנעימת התפילה ביום זה אין משנים כלום לנעימת הימים הנוראים.

שיר המעלות, חצי קדיש, ברכו, ערבית של יום-טוב (שכח והזכיר 'חג הסוכות' במקום שמניי-עצרת, ראה הדעות בזה בנטעי-גבריאל, סוכות פרק פא ס"ב ובהערות, ולמעשה אינו חוזר, ואם יכול – בתפילות היום – יכוון לצאת בשמיעה מהש"ן). קדיש שלם.

האבלים (רח"ל) אומרים משניות וקדיש דרבנן, אך אין אומרים 'עלינו' [עתה, אלא רק אחר ההקפות כולהלן].

לאחר מכן – קידוש והתועדות.

קידוש: "אתקינו" ונוסח הקידוש דיום-טוב, ו"שהחינו" (נשים שברכו "שהחינו" בשעת הדלקת הנרות – לא יברכו בשעת הקידוש). בשמחת-תורה מהדרים במיוחד לעשות קידוש כל-אחד לעצמו ולא לצאת ידי-חובה ממישהו אחר, שכן ברכת "שהחינו" היא גם על התורה, והלוואי שיפקיע את עצמו. בשמחת-תורה היה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מסיר [לפעמים, וכהוראת-שעה בלבד!] את ההגבלה שהטיל על שתיית 'משקה'. מנגנים ביום זה ניגון 'ארבע בבות'.

סדר הקפות: "אתה הראת" פסוק בפסוק (ומכבדים בקריאתם אנשים שונים), ולאחר מכן אומרים "אב הרחמים".

לאחר מכן היה מורה כ"ק נשיא דורנו להוסיף פסוקים שונים לפי צורך השעה והענין, כגון (פסוק שנעשה דרך קבע במשך השנים): "והיה זרעך... ופרצת... ובזרעך" (בראשית כח, יד); "הושיעה את עמך..." (תהילים כח, ט); ולפעמים: "הנני מביא אותם מארץ צפון..." (ירמיה לא, ז).

אמירת 'אתה הראת', 'אב הרחמים' והפסוקים הנ"ל – שלוש פעמים, ורק לאחר 'אב הרחמים' [וההוספות] פותחים את ארון-הקודש.

מוציאים את כל ספרי-התורה, ומקיפים את

הבימה כנהוג. הש"ץ מכריז לאחר כל הקפה (כהלשון בסידור): "עד כאן הקפה א'", "עד כאן הקפה ב'", וכו'. לאחר כל הקפה, מחזירים את כל ספרי-התורה לארון-הקודש.

הרבי שלל את הנהגת המקפידים להסיר את הכתרים מספרי-התורה לקראת הריקודים, בחששם שמא יפלו.

בפסקה "עוזר דלים" אמר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב, שצריך להפסיק קצת בין תיבת "עוזר" לתיבת "דלים".

בשנת האבלות (רח"ל) אין הולכים להקפות לבד, אלא בליווי.

הניגונים המושרים בשעת ההקפות הם ניגונים קבועים מדור ודור. ומהם: "וכל קרני רשעים אגדע"; "על הסלע הך"; הניגון המכונה 'ניגון ההקפות של ר' לוי-יצחק'; ניגון ריקוד; והרבי היה מוסיף עליהם עוד ניגונים.

נוהגים לנגן את ניגון 'האפ קאזאק' של הסבא משפולי.

אין מנהגו לקרוא קריאת התורה בליל שמחת-תורה.

אחר ההקפות (מחזירים את ספרי-התורה לארון-הקודש ללא כל אמירות): 'עלינו', קדיש יתום, 'אל תירא', 'אך צדיקים'.

בשמניי-עצרת ושמחת-תורה אין טובלים פרוסת המוציא ברבש.

"ידוע לכול, שבאמירת 'שמע ישראל' בקריאת-שמע על מיטתו בשמחת-תורה, צריך לקבל על עצמו את המסירה ונתינה להרבצת תורה במסירת-נפש בגופו, רוחו ונשמתו, וזו צריכה להיות כל מהותו".

שחרית:

בשחרית נשיאת כפיים ככתפילת מוסף של כל יום-טוב.

לאחר חזרת הש"ץ – הלל שלם, קדיש לתקבל. שיר של יום, הושיענו (אין אומרים 'לדוד ה' אורי'), קדיש יתום.

קידוש: "אתקינו" דיו"ט, "אלה מועדי", "בורא פרי הגפן". ואחר-כך נוטלים ידיים לסעודה או אוכלים כזית 'מוזנות'. התועדות.

כוח התורה - הקדושה שבה

"דוד מלך ישראל חי וקיים" נתן כוח לכנסת-ישראל אפילו במשך ימי הגלות - שענייני תורה ומצות יחדו ויגיעו לעומק הגשמיות והחומריות, עד לתהום □ כאשר בני-ישראל באים לבית-המקדש ומקימים מצוותו של הקב"ה לנסך מים בשמחה - הנה על-ידי ה"שיתין" חודרת מצווה זו את הגמות של הגשם והחומר □ משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

אחת-כמה-וכמה! אמר ליה שרי וכו'".

ב. וצריך להבין:

ישנו כלל בכל התורה שפיקוח-נפש דוחה כל התורה כולה. ואם-כן, הקושיא היא בשתיים: (א) לשם מה הוצרך דוד שמישהו יורה לו את הדין, בה בשעה שזהו דבר פשוט שפיקוח-נפש דוחה כל התורה כולה? (ב) כאשר אחיתופל הורה שמותר לכתוב שם על-גבי חרס ולזרוק למים – למה הוצרך לקל-וחומר מ"לעשות שלום בין איש לאשתו", הרי היה יכול ללמוד זאת ב"בניין אב" מדוגמה של פיקוח-נפש אפילו של נפש אחת, ועל-אחת-כמה-וכמה של כל העולם?

וגם בנוגע לדוד ש"דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל (כדאיתא באבות, ש"קראו רבו אלופו ומיודעו") והוא היה שם" – עדיין אינו מובן: כיוון שפיקוח-נפש דוחה כל התורה כולה, הרי זה דוחה גם את הדין שאסור להורות הלכה בפני רבו, ואם-כן, היה לו להורות הלכה בפני רבו ולפסוק את הדין, כדי להציל את העולם?

ג. והתירוץ הפשוט על זה:

א. הסדר בניסוך המים וכן ניסוך היין – שהיו מנסכים המים והיין על-גבי המזבח לתוך שני נקבים שהיו במזבח, ומשם היו מקלחין ויורדין לשיתין.

והנה, בנוגע לשיתין – מצינו ב' דעות, ודעה אחת היא ש"כרה דוד שיתין", והיינו, שכאשר דוד הכין את כל העניינים עבור בית-המקדש, כרה גם שיתין, ובמקום זה העמיד שלמה את המזבח, והיין והמים שהיו מנסכים על-גבי המזבח היו יורדין לשיתין.

ואיתא בגמרא: "בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא (צף התהום למעלה) ובעא למשטפא עלמא (וביקש לשטוף את העולם). אמר דוד מי איכא ידיע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח (האם יש מי שיודע אם מותר לכתוב את שם ה' על חרס ונשליך אותו לתהום – דרך הנקב – וישקוט). ליכא דקאמר ליה מידי (אף אחד לא אמר דבר). אמר דוד, כל ידיע למימר ואינו אומר (כל היודע תשובה ואינו אומר) כו', נשא אחיתופל קל-וחומר בעצמו – ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם על-

1) סוכה מח, רע"ב (במשנה) ובפרש"י.
 2) שם מט"א ובפרש"י (ר"ה מעשה) ותוס' (ר"ה א"ת). שם נג, סע"א ובפרש"י (ר"ה בשעה).
 3) ראה דברי הימים-א כב, ג. דברי הימים-ב ב, ו. שם נג, סע"א ואילך (ובפרש"י)
 4) ראה בספרים שהובאו ב"המועדים בהלכה" (לרש"י ועווין) סוכות ריש עמ' קטז.
 5) ראה יומא פב, א. וש"נ.
 6) פרש"י סוכה שם.

שלום לכל העולם על-אחת-כמה-וכמה".

ד. ההוראה מזה בנוגע אלינו עתה – שהרי הגמרא (ותורה בכלל) אינה ספר דברי הימים לספר סיפורים, אלא התורה היא מלשון הוראה, והתורה היא נצחית¹⁰, שבכל דור ובכל מקום יכולים ללמוד מזה עניין בנוגע להנהגתו של כל אחד ואחד בחייו ובענייניו: כאשר ישנו עניין שלכאורה יש לו מקום אפילו בתורה – אין לשכוח שהכוונה של התורה הוא מצד הקדושה שיש בה,

אבל כאשר לוקחים את התורה בגלל ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹¹ – אזי יכול להיות שלא זו בלבד שלא יציל את העולם, אלא אפילו לא יפעל שלום בד' אמות של הפרט, אף-על-פי שהוא לומד את אותם עניינים שלומד פלוני, אלא שלימודו הוא בקדושה, ובאופן ש"יראתו קודמת לחכמתו" שאז "חכמתו מתקיימת"¹².

כאשר התורה היא רק "חכמתכם ובינתכם" – הרי היא אמנם חכמה עמוקה, וצריך להיות בה הבנה והשגה, אבל עדיין אין זה עניין שיכולים לילך עמו ולהצליח בכל מקום.

מעלתה של התורה לגבי חוכמות חיצוניות, להבדיל, היא – שהתורה שולטת על הטבע:

חכמות בכלל – עניינן לחקור ולדרוש את הטבע של מציאות היש (לאחרי שנברא ונעשה יש), למצוא את החוקים והתכונות שלו, כדי לידע כיצד לנצל את הדבר. והיינו, שהטבע הוא שליט על החכמה, והחכמה אינה אלא שמוצאת ומגלה מה שנמצא במציאות ובטבע.

אבל התורה היא למעלה מזה שלא בערך – שהיא מושלת ושולטת על הטבע ועל המציאות, שכן, לא זו בלבד שהתורה חוקרת ודורשת כיצד נעשה מציאות ה"יש" מ"אין" (שזהו אחד העניינים שבלימוד תורה החסידות), אלא עוד זאת, שאפילו לאחרי

מה שהיה בכוחו של החרס לסתום את הנקב של התהום – הרי זה רק לפי שנכתב עליו שם קדוש. והיינו, שפעולת הצלת העולם היא מצד הקדושה שיש בכתיבת השם על-גבי החרס ובזריקתו אחר-כך אל המים. וכדי שיהיה בזה עניין של קדושה – הרי זה רק כאשר מוצאים מקום בתורה שמוצא לעשות זאת, ולולי זאת, הרי כתיבת שם על-גבי חרס על-מנת להשליכו במים, אין בה עניין של קדושה, ובמילא לא היה נעשה על-ידי זה הצלת העולם.

כלומר: בנדרן דידן לא מדובר אודות עשיית פעולה שיש בה משום פיקוח-נפש שרוחה את כל התורה כולה – שהרי החרס וכתיבת השם עליו מצד עצמם אין בכוחם להציל מהצפת התהום, ואם-כן, פעולה זו כשלעצמה היא מחיקת השם שלא יידי תופעת, אלא יש צורך בדבר קדוש, ובעשייה באופן של קדושה – שדוקא אז תוכל פעולה זו להציל את העולם.

ולכן יש צורך למצוא דוגמה בתורה על כתיבת שם קדוש בקדושה על מנת למחוק אחרי כן, שפועלת מצד הקדושה שבדבר – שמוזה יהיה ניתן ללמוד בנוגע לכתיבת שם קדוש והשלכתו במים כדי להציל מהצפת התהום.

וזהו הלימוד ב"קל-וחומר... ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים" – שהתורה מצווה לכתוב את השם ולמוחקו על המים, ועל-ידי שתיית המים היה נעשה עניין ניפי – "הנקי", "אם לא שכב, הנקי, הא אם שכב הנקי" שאין זה עניין טבעי, אלא עניין שמצד קדושה, והיינו, שהקדושה נשאת בקיומה אף-על-פי שכתיבת השם היתה מלכתחילה על-מנת למוחקו לאחרי כן; ואם-כן הוא "בשביל לשעות שלום בין איש לאשתו – לעשות

8 נשא ה'יט ובפרש"י – מקידושין סב, רע"א. וש"נ.
9 ראה רד"ק לתהילים יט, ט. ועוד.
10 ראה תניא רפ"ז, ובכ"מ.
11 ואתהנן ד,י.
12 אבות פ"ג מ"ט.

שותים דבר-מה) כדי 'להיפרד' ממנה, אבל אין אומרים "יהי רצון"².

במנחה של הושענא-רבבה אומרים בפעם האחרונה 'לדוד ה' אורי'.

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לא נהג להדליק נר בכ"ז יום שמזכירים בו נשמות.

הדלקת נרות: ברכת 'להדליק נר של יום-טוב' ו'שהחינו'.

בלוח כולל-חב"ד נאמר, שנוהגים לפרוש פרוכת לבנה ומעיל לבן על הספר-תורה [רק ביום שמברכים 'גשם' או 'טל', אך בבית-מדרשו של הרבי היתה הפרוכת הלבנה פרושה מראש-השנה ועד אחר שמחת-תורה.

יום חמישי³

כ"ב בתשרי, שמיני-עצרת ושמחת-תורה בשמחת-תורה, מנהג ישראל (אשר תורה היא) לשמוח בשמחה זו יותר משמחת בית-השואבה, ויותר משמחת יום-טוב סתם.

הזהיר כ"ק אדמו"ר מהורי"צ נ"ע בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע:

"את הארבעים ושמונה שעות [בחו"ל; בארה"ק – עשרים וארבע שעות] של שמיני-עצרת ושמחת-תורה צריכים לייקר במאוד. בכל רגע אפשר לשאוב אוצרות בדליים ובחביות, בגשמיות וברוחניות, וכל זה על-ידי הריקודים".

הרבי הנהיג, ללכת בתהלוכות לבתי-

ההושענות –) הרבי עמד בהלל ובחביטת ההושענות על הרצפה ממש, ולא על הבימה או שטיח], מניחים את ה'הושענא' הצידה, ואחר-כך אומרים את ה"יהי רצון".

גם נשים וקטנים נוהגים בחביטת הערבה. הרבי לא היה זורק את ה'הושענות' החבוטות על ארון-הקודש. לעיתים הניחן על כיסאו, לעיתים השאירן על הקרקע ולעיתים הכניסן לסידורו ולקחן עימו.

מוציאים ספר תורה, וקוראים לכהן – "ביום החמישי", ללוי – "ביום השישי", לישראל – "ביום השביעי", לרביעי – "ביום השביעי".

קרבן היום במוסף – "ביום השביעי". אין מנהגנו לאחל איש לחברו בהושענא-רבה "גמר חתימה טבא", "פתקא טבא" וכיוצא בזה (אולי – כדי שלא לשנות מהנהגת שאר ימי חול-המועד).

[מנהג ישראל לערוך היום 'סעודת-יום-טוב' לפני חצות היום – אם כי מדינא מותר עד 'מנחה קטנה'].

טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל על השולחן שמים גם מלח.

מנהג ישראל לאכול היום "קרעפכין" (כיסני-בצק ממולאים בבשר).

אחר חצות היום מעבירים את הסדרה (פרשת השבוע – 'ברכה'), שנים מקרא ואחד תרגום, כולל ההפטרה.

נכנסים לסוכה לפנות ערב (ואוכלים או

2 לבני חו"ל: עירוב תבשילין. העברת הסדרה והפרידה מהסוכה – רק למחר. בשמיני-עצרת מקדשים וגם אוכלים בסוכה – הן בלילה והן ביום (אבל אין מברכים לישב בסוכה).

3 לבני חו"ל: יום חמישי – שמיני עצרת. מקדשים ואוכלים בסוכה (ולא ברכת ילישב בסוכה) בלילה וביום (ונותרים אף משתיית מים חוץ לסוכה). לאחר מעריב – קידוש והקפות. בשחרית – אין הקפות. מוציאים בי סית, בראשון קוראים בפי ראה: 'עשר תעשר', חייק, ובשני למפסיר: 'ביום השמע'ע'. הפטרה: 'ויחי ככלות... ולישראל עמו'. הזכרת נשמות. במוסף – תפילת גשם, נשיאת כפים. אחרי"צ, ערב יום הקריאה, קוראים שמו"ת כל פרשת ברכה

עם ההפטרה דש"ת (שערי ה'ל' ומנהג חיה סי' פה, והיום יום ד' טבת). לפנות ערב נפרדים מהסוכה (ואוכלים או שותים משהו).

יום שישי – שמחת-תורה. ערבית של יו"ט, קדיש תתקבל (משניות וקדיש דרבנן). בהדלקת הנרות: להדליק נר של יו"ט ושהחינו. קידוש של יו"ט. הקפות כדאיתמול. שחרית: נשיאת כפים בחזרת השי"ן, הלל שלם, ק"ת, קידוש והקפות כמפורט בפנים בשמע"צ.

בשיעורי חתי"ת מסיימים היום את פרשת ברכה, ולומדים פרשת בראשית עד סיום ששי כבפנים (ראה שערי הלכה ומנהג חיה סי' פח).

בשיעורי חתי"ת אומרים באסרו חג, החל בשי"ק, פי בראשית שביעי (שם).

חשוב לדעת, שבכמה מקומות בשיחותיו נוקט הרבי בפשטות שנוהגים גם אצלנו לומר גם את פרקי הוזהר המובאים בספר 'תיקון ליל הושענא-רבה'.

בסוף הלילה היה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הולך לטבול במקווה.

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב היה מכין (קושר) את ההושענות עבור כל בני הבית [מכנינים גם עבור נשים וקטנים. לקטנים שבעריסה – י"א גם לחבוט עבורם].

קושרים אותן על-ידי עלים של לולב.

מי שנשאר ער כל הלילה עד לאחר שבוודאי עלה השחר, לכאורה אסור ללמוד עד שיברך ברכות התורה [אך הרה"ח ר' יוסף-יצחק שי' אופן העיר, שלא נמצא בטושו"ע ובשו"ע אדה"ז סי' מרי"מ האיסור (כלשון לוח כולל-חב"ד וס' שבח המועדים פנ"ז סי') אהניעור כלילה ללמוד לפני ברכת התורה. ויל"ע במשמעות הל' בסידור לפני ברכת התורה בזה. ובאמירת תיקון ליל שבועות ובכלל בהתוודעויות – רגילים להמשיך בדר"ת ואין נזהרין בזה כלל (והביטוי "מייד כשהאיר היום" נאמר רק על נטי"ב בשו"ע אדה"ז מהדו"ק סי' ד סי"ג). ואולי הטעם, כיוון שיש דעות שלא נתחייב בברכה זו, וגם להדעות שמברך היינו שרשאי לברך ברכת השבח להקב"ה ככל ברכות השחר, אבל לא שאסור ללמוד קודם לכן. ועצ"ע. תורה להרה"ת ר' שבתי שי' פרידמן מצפת].

גם מי שהיה ער כל הלילה ולא ישן חצי שעה – מברך בבוקר את כל ברכות-השחר. מי שבוודאי ישן שיעור זה, רחץ פניו ולבש בגדיו (ונעל נעלי-עור) – מברך כל ברכות השחר מחצות הלילה ואילך (ראה פרטי החיוב בקצוה"ש ה, בדה"ש טו. באג"ק כרך חי, עמ' רעה איתא שעיקר הזמן משנתחייב בהן, ואחר-כך הוא רק תשלומין. וכל-שכן לענין ברכות התורה, עיי"ש), חוץ מ'הנותן לשכוי' למי שלא שמע קול תרנגול, שחייב להמתין לעלות השחר [יש לצאת לצרכיו תחילה כדי לברך

אשר יצר].
שחרית:

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב היה מחליף את ההדסים והערבות בחול-המועד סוכות, וכיוון כך, שלנטילת לולב בהושענא-רבה יהיו הערבות וההדסים חדשים (אבל אין זו הוראה לרבים, וראה לעיל ביום א' דהוה"מ).

בהושענא-רבה אין לובשים 'קיטל', ובתפילה עצמה (וכן בהוצאת ספר-תורה וכו') אין מוסיפים על נוסח תפילת חול-המועד.

לפני תפילת הלל מסירים את שתי הכריכות שעל הלולב עצמו, ונשארות רק שלוש הכריכות המאגדות את הלולב, ההדסים והערבות ביחד, כי בהושענא רבה צריך להרכות בכסוס עלי הלולב ובשמחה.

הושענות:

מוציאים את כל ספרי-התורה שבהיכל, ועומדים עמם ליד הבימה. אומרים את ז' ההושענות (ולאחר גמר ההקפה אומרים בקול את הפסוקים שלאחר כל הושענא, פסוקים המיוחדים להושענא-רבה) ומקיפים את הבימה שבע פעמים, בארבעת המינים בלבד (בלא הערבות של ה'הושענות'). גם היום מתחילים להקיף את הבימה בכל פעם באות ס' או ע'. לאחר-מכן, אומרים "אני והו... כהושעת... אני והו הושיעה נא" (בהשמטת הקטע האחרון, שייאמר בסוף ההושענות דהיום). ומתחילים "תיתננו לשם..." עד סיום פיוטי ההושענות.

[כמדומה שנוהגים לומר כל 'כותרת' בקול, הש"ץ ואח"כ הקהל].

יש לפסק כך: 'ואווצרך – הטוב לנו – תפתח'.

"קול מבשר..." – אומר הש"ץ ג' פעמים ואחר-כך הקהל ג' פעמים.

בסיומם, מכניסים את ספרי-התורה להיכל, מניחים את ארבעת-המינים מהיר, ואומרים 'קדיש תתקבל'. לאחר מכן, לוקחים חמישה כדי ערבה וחובטים בקרקע חמש פעמים [הרבי היה מפריד את הערבות זו מזו קודם החבטה, וחובט קלות. (בגלל שבעת ההקפות של

התהוות ובריאת המציאות והיש, בכוח התורה אשנות את מציאות הטבע בהוה ובעתיד, ואפילו גם בעבר, כדאיתא בירושלמי נדרים¹³ על הפסוק¹⁴ "לא-ל גומר עלי", שכאשר בית-דין עיברו את השנה או החדש אזי "בתוליה חוזרין", והיינו, שהתורה היא עניין שמושל ושולט על הטבע.

אמנם, כמה דברים אמורים – כאשר יהודי לומד תורה בגלל שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכוונתו בלימוד זה לקיים ציווי הבורא, כיוון שמקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך מקבל עליו עול תורה,

על-דרך שהיה במתן-תורה שבני-ישראל הקדימו נעשה לנשמע¹⁵, היינו, שתחילה יעשו מה שיאמרו להם, ואחר-כך ישמעו ויבינו בשכלם למה נצטוו לעשות כן,

ואז – "תומת ישרים תנחם"¹⁶, שהתורה מוליכה אותם בדרך הישרה – שמצילים את הד' אמות הפרטיים, ומצילים את העולם מה"מבול" של "מים הזידונים" שמבחוץ לאדם, אפילו מבחוץ לאדם הגשמי ושכלו האנושי.

מה-שאינ-כן כאשר "לא זכה"¹⁷, היינו, שלומד תורה בשעה שאינו מזוכך ומברך את עצמו¹⁸, ובמילא הלימוד הוא בכל הגסות והישות, אלא שיש לו תענוג ("געשמאק") מצד ההבנה וההשגה שבזה, כמו בכל חכמה אחרת – אזי לא זו בלבד שהתורה אינה "סם חיים" עבורו, אלא עוד זאת, שנעשית לו חיפך דסם החיים¹⁹.

ה. וזהו גם הלימוד שניתן לנו בנוגע להעניין דכריית השיתין:

ובהקדמה – שתפקידו של האדם והחוב המוטל עליו הוא, שלא להסתפק במה שנמצא אצלו בכיס חיקו ("אין בוועם-קעשענע") ובד'

אמות שלו, שהרי "ואהבת לרעך כמוך"¹⁹ "זה כלל גדול בתורה"²⁰, ו"כל ישראל ערביין זה בזה"²¹, ולכן, ככל שייטב לו, עליו להשתדל שגם לזולתו יהיה טוב, הן בגשמיות והן ברוחניות, שגם הוא יהנה מה"טעם" של התורה ומה"ריח" של המצוות, ויקיימם בפועל ממש בחיי היום-יום,

והיינו, שצריך להתייגע ולחפור ("דערגרונטעווען") בכל מציאות העולם כולו, כך, שבכל העולם כולו יאיר "נר מצווה ותורה אור"²².

וזהו נקודת מאמר רו"ל²³ "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם", היינו, שעל כל אחד בפרט מוטלת האחריות עבור מציאות כל העולם, ו"צריך כל אדם שיראה... כל העולם חציו זכאי וחציו חייב... עשה מצווה אחת הרי הכריע... את כל העולם כולו לכף זכות"²⁴ (או ח"ו להיפך).

ו. ועניין זה מרומז בכך ש"כרה דוד שיתין":
"דוד מלך ישראל חי וקיים"²⁵ – שנותן כוח לכנסת-ישראל אפילו במשך ימי הגלות – מורה רמו שצריכים לחפור בעומק עד התהום. והיינו, שאין להסתפק בכך שבחיצינויות ובגלוי ("אויבן-אויף") הכל מתוקן אצלו, אלא שצריך להשתדל שעניין של תורה ומצוות יחדור ויגיע להעומק של הגשמיות והחומריות, עד לתהום. אמנם, כאשר פוגשים בהגשם והחומר, יכול להיות שלא זו בלבד שאין לו כוח לברר ולזכך את הגשם והחומר ולעשות ממנו מצווה, אלא אדרבה – שהגשם והחומר עושה למעלה מעלה ורוצה לחיצוף את המקום שבו צריכים לבנות את המזבח ובית-המקדש.

ואז בא בן-תורה ואומר, שכיוון שזהו עניין

19 קדושים יטיח.
20 תו"כ ופרש"י עה"פ.
21 שבועות לט, סע"א. וש"נ.
22 משלי ו,כג.
23 סנהדרין לו, סע"א (במשנה)
24 רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

13 פ"ו סה"ח. וש"נ.
14 תהילים נז,ג.
15 שבת פח,א.
16 משלי י"א,ג. וראה שבת שם, רע"ב.
17 יומא ע"ב.
18 ראה גם תו"מ ח"ד עמ' 279.

של פיקוח-נפשות שרוחה, כל התורה כולה, אין להתחשב בשום דבר, ויכולים למחוק שמו הקדוש על המים, העיקר שיוכלו לפעול עניין של מצווה כו'.

ועל זה אומרים לו: אין הדבר כן ("עס הויבט זיך נישט אן"!)...; אין לך עניין שרוחה תורה! – הסיבה לכך שפיקוח-נפשות דוחה את כל התורה, היא, בגלל שישנו דין בתורה שפיקוח-נפשות יכול לדהות את התורה, ולא בגלל שפיקוח-נפשות מצד עצמו הוא למעלה מהתורה.

כאשר התורה פוסקת שישנם מקרים מיוחדים שמשום פיקוח-נפשות יכולים לעשות פעולה זו וזו – הרי זה נעשה דין בתורה כמו הדין של שמירת שבת, אכילת כשר, הנחת תפילין וכל שאר ענייני התורה ומצוותיה;

וכשם שמצוות תפילין צריכים לקיים אפילו אם לא מבינים בשכל כיצד משפיע הדבר על בריאות הגוף, ובריאות הלב והמוח, אלא צריכים לעשות זאת רק משום שכך גזר הקב"ה בתורתו – כן הוא גם במקרים מסויימים

ובתנאים מיוחדים שעושים פעולה שרוחה עניינים של תורה משום פיקוח-נפשות, הרי זה רק משום שהתורה קבעה את הדין שבמצב כזה צריכים לעשות באופן כזה; כך אומרת תורה! ולולי זאת, כאשר עושים זאת שלא כפי הוראת התורה – אזי גם כאשר מדובר בפיקוח-נפשות, הנה לא זו בלבד שלא יפעלו הצלת הנפש, אלא עוד יוסיפו שבר על שבר, והחורבן על חורבן, כיוון שעושים דבר כזה שהתורה אומרת שאין לעשות זאת אפילו משום פיקוח-נפשות.

וכאמור, שדוקא כאשר מוצאים בתורה ש"לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים", היינו, שכאשר מדובר אודות עניין פרטי אומר הקב"ה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, כדי

25) נוסח קידוש לבנה (ר"ה כ"ה א).
26) ש"ה ש ח, 1.

27) תו"א ר"פ נח.
28) ואתחנן ו, ה.

שאמירת תהילים של יום זה (שהיא הנושא הנדון בקטע זה) מתחילה רק לאחר חצות. ועצ"ע].

מה טוב ומה נעים, שביום זה, שעניינו מיתוק הגבורות, יוסיף כל אחד ואחד בנתינת הצדקה יותר מהשיעור הרגיל.

זמן חצות הלילה באזור המרכז: 11:28.

אחר חצות אומרים (בציבור) בחגירת אבנט את כל התהילים, ואין מאריכים באמירתו [לאידך, אירע שמיהרו מאוד, ואז הרבי המשיך וסיים בחדרו]. באמירת קדיש נוהגים כמו בשבת מברכים. [הרה"ח רי"ל שי' גרונו פירסם ב'הערות וביאורים – אוהלי תורה' גיליון תתמה ס"ע 76, שהרבי אמר קדיש אחרי כל ספר וספר בליל הו"ר, הן בשנת תשכ"ה והן בשנת תשמ"ט].

לאחר כל ספר מהתהילים אומרים את ה"יהי רצון" של הושענא-רבה ואת ה"יהי רצון" שלאחר צאת הלבנה, בנוסף ל"יהי רצון" של יום-טוב.

מנהג ישן שהגבאים מחלקים מקופת הציבור תפוח מתוק לכל אלה שאמרו תהילים בליל הושענא-רבה, בין ספר לספר וכיוצא בזה. אכילתו היתה מיד בסוכה, כשאמרו תהילים בסוכה. כיום, כשאין אומרים את התהילים בסוכה והכול מהדרים שלא לאכול מאומה מחוץ לסוכה, אוכלים את התפוח בסוכת בית-הכנסת או אחר-כך בסוכה הפרטית, לאחר שמטבילים אותו בדבש, על דרך המנהג בראש-השנה. [כמובן, כשאוכלים זאת שלא בתוך הסעודה יש ליטול ידיים תחילה ללא ברכה (ולא מהני אחיזה במזלג וכד' כיוון שאין דרכו בכך), כמבואר בשו"ע אדה"ז ובסידורו. וראה 'הערות וביאורים הנ"ל, גיליונות: תתסח, עמ' 51. תתעו, עמ' 75. תתעז, עמ' 70. תתעט, עמ' 75. תתפ, עמ' 84-64].

אחרי גמר אמירת התהילים, ניעורים כל הלילה (עלות-השחר באזור המרכז לדעה המקדימה: 3:39). ועוסקים בלימוד התורה, איש איש כמה שבחור.

יום שני

י"ט בתשרי, ד' דחול-המועד

הושענות: "אדם ובהמה". קריאת התורה: כוהן – וביום החמישי. לוי – וביום השישי. ישראל – וביום השביעי. רביעי – וביום החמישי. במוסף – "וביום החמישי".

יום שלישי

כ' בתשרי, ה' דחול-המועד

הושענות: "אדמה מארר". קריאת התורה: כוהן – וביום החמישי. לוי – וביום השישי. ישראל – וביום השביעי. רביעי – וביום השישי. במוסף – "וביום השישי".

יום רביעי

כ"א בתשרי, הושענא-רבה

יש להתוועד גם בלילה זה (ראה גם שיחת שמחת בית השואבה תשי"ח סכ"ב). מלבד זאת, יש להוסיף ביותר בשמחת בית השואבה, בריקוד ובכלי-זמר, יותר מבכל לילי החג. ואף שהזמן מועט בכמות, יש לנצל לשם כך כל רגע פנוי, ואף להשלים בו את כל מה שהחסירו בזה במשך החג, באופן של "מועט מחזיק את המרובה" (התוועדות' תשמ"ג ח"א עמ' 247. תשמ"ח ח"א עמ' 285. ועוד). ב'התוועדות' תשמ"ז (ח"א עמ' 325) הורה בנוגע לפועל, לצרף גם משבעים אומות הנמצאים, בהשגחה פרטית, בקרבת מקום, שגם הם יראו (וישתתפו) בשמחה זו, באופן ד"אתה על במותימו תדרוך", עיי"ש.

נשארים ערים כל הלילה. כל אחד קורא לעצמו (ולא בציבור) את כל חומש 'דברים' לפני חצות. גם את פרשת 'ברכה' אומרים הלילה רק פעם אחת. [מלשון ספר-המנהגים עמ' 20 משמע, שבליל הושענא-רבה אין ההגבלה דמקרא בלילה, כמו בעשי"ת. והלשון שם "והו"ר – גופא – לאחר חצות" כוונתו

תתגודדו' בזה, דהיינו כאשר בקהילה אחת (שיש לכולם רב אחד. וכל-שכן אם באותו בית-כנסת עצמו) נוהגים בשני המנהגים. ועל המרא-דאתרא בכל קהילה להודיע לכל הציבור שלו את הכרעתו עבורם בזה].

בקרבתות בתפילת מוסף אומרים בארץ-הקודש "וביום השני", "ומנחתם".

בכל ימי חול-המועד (כמו ביום-טוב), חייבים האנשים לשתות בכל יום רביעית יין, לקיים מצוות שמחת-יום-טוב.

דבר ביקור בקברי צדיקים בחול-המועד – ניתן להתפלל שם על הצריכים לישועה, אף ש"הנפשות עולות למעלה ואינן מושגות".

מסעוֹת-מבצעים: במשך ימי חול-המועד יש לנסוע מחוץ לעיר לעורר יהודים בענייני תורה ומצוות, כולל הפצת המעיינות, ולדאוג לכך שיהיו גם שם ארבע מינים כשרים, כולל הוספה במניין ההדסים, לפחות עוד ג' הדסים; ומה טוב – לצרף לנסיעה גם את האשת חבר', וכמו כן את הילדים, לחנכם גם בענייני הפצת המעיינות.

ברכת הדלקת הנרות: "להדליק נר של שבת-קודש", כרגיל.

שבת-קודש

י"ז בתשרי, שבת חול-המועד

קבלת שבת. מתחילים "מזמור לדוד", וממשיכים כבכל שבת.

בפיוט "לכה דודי" אומרים "גם בשמחה ובצהלה" ואין אומרים "ברינה".

כגוונא, חצי קדיש, ברכו, ערבית של שבת עם "יעלה ויבוא".

כשנכנסים לסוכה אומרים בלחש: "שלום עליכם", "אשת חיל", "מזמור לדוד", "דא היא סעודתא", "אתקינו' דשבת, ואחר-כך אומרים בקול את הקידוש, מ"יום השישי" ואילך. בסיומו, מברך 'לישב בסוכה'. כנ"ל – המסובים מברכים "לישב בסוכה" אחרי ברכת "המוציא" (וכן ביום).

שחרית: אין נטילת לולב בשבת. תפילה של שבת, עם "יעלה ויבוא". הלל שלם. בשבת אין מקיפין את הבימה, ו"אין אומרים 'הושענות' כלל". קדיש-תתקבל. שיר-שלי-יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום. מוציאים שני ספרי-תורה. בראשון קוראים לשבעה עולים בפרשת תישא "דא אתה אומר אלי" עד "לא תבשל גדי בחלב אימו" (שמות לג, יב – לד, כו). מניחים את הספר השני על הבימה, חצי קדיש. הגבהה וגלילה. בספר השני קוראים למפטיר בפרשת פינחס "וביום השלישי". הגבהה וגלילה. בברכת ההפטרה אין מזכירין יום-טוב, רק בחתימת הברכה האחרונה מוסיפים: "מקדש השבת) וישראל ויהונום".

יקום פורקן, מי שבירך, אשרי, יהללו, חצי קדיש, תפילת מוסף של חול-המועד: "וביום השבת", "וביום השלישי", "שמחו".

קידוש: "מזמור לדוד", "אתקינו", "ושמרו", "אם תשיב", "דא היא סעודתא", "זכור", "על כן" – בלחש. רק "סברי מרגן" וברכת הגפן אומרים בקול.

מנחה: וידבר וקטורת. אשרי, ובא לציון. ואני תפילתי, מוציאים ספרי-תורה וקוראים בפרשת 'ברכה'. שמונה-עשרה של שבת, עם "יעלה ויבוא". אין אומרים 'צדקתך'.

ערבית: אתה חוננתנו, יעלה ויבוא. הברלה בסוכה (וברכת 'לישב בסוכה'). מברכים על הבשמים ועל האש, כבכל מוצאי שבת.

יום ראשון

ח"י בתשרי, ג' דחול-המועד

שחרית: הושענות: אומרים "אום אני חומה" (ה'הושענא' דיום השבת) ללא הקפה, ומקיפים רק באמירת "אדון המושיע" דהיום.

קריאת התורה: כוהן – וביום הרביעי. לוי – וביום החמישי. ישראל – וביום השישי. רביעי – וביום הרביעי.

מוסף – "וביום הרביעי".

ולקחתם לכם

על השימוש באתרוגי קלבריה ונטיעתם בארץ-ישראל □ הרב אלטיין מגלה דברים 'מתוך החדר' □ החלפת איגרות תורניות עם הרב עלבער על קציצת לולב ואתרוג

מאת הרב מרדכי-מנשה לאופר

בכל זאת "אינו דומה"

במהלך סעודת ליל ב' דחג הסוכות תשכ"ג ('המלך במסיבו', כרך א, עמ' עו) נסובה השיחה על אתרוגי איטליה, והרבי התבטא:

איני רואה שום נפקאמינה אם האתרוג גדל באיטליה, או (ששתלו מגרעיניו) בארץ-ישראל, ואדרבה, מכיוון שהוא מאותו מקור.

אין ודאות מוחלטת אם הדברים נאמרו כ"משנה אחרונה" וקביעת מסקנה סופית, משום שבאיגרת בנושא (לקוטי-שיחות, כרך ט, עמ' 390) כותב הרבי: "אודות נטיעת שתילי קלבריה באה"ק ת"ו, הנה... אינו דומה לאתרוגי קלבריה עצמם, ורק סדר בזה העניין דההרכבה כו". ואולי המדובר בסעודת תשכ"ג נגע לעניין ההרכבה בלבד.

האתרוגים שהובי ביוך עליהם

"כמו בכל שנה ליקטנו את אתרוגי יאנאווע בזהירות יתרה כפי כל פרטי הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש וכ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו משתמש באתרוגים שלנו" – כך ובסגנון דומה נהג הרב מרדכי-דוב אלטיין לפרסם בכל שנה לקראת חג הסוכות (שלל המודעות התפרסמו במדור זה בגיליון תקט עמ' 12-13).

סיפורו המלא של הרב אלטיין הושמע השנה לפני תלמידי ישיבת קיץ 'צעירי ליובאוויטש', שתילים מיאנאווע".

אחד האישים שזכה לשוחח עם הרבי על הבאת אתרוגים מקלבריה שבאיטליה לארץ-ישראל היה הרה"ח ר' דובער לודמיר ז"ל – מחניכי ישיבת 'תורת אמת' בחברון, ממושפעי של המשפיע ר' אלתר שימחוביץ ז"ל ומצאצאי רבנו הזקן. אף שנמנה עם חסידי בויאן היה הרב לודמיר מקורב מאוד לרבי.

לימים סיפר חתנו הרב יחזקאל בסר, מראשי אגודת ישראל בארצות-הברית (פורסם ב'כפר חב"ד"):

"חותני הר"ד לודמיר התעסק באתרוגים, ומדי שנה הרבי היה חוזר ושואל על כך: 'נו, איך היתה העונה? איך היה הגידול?'. לאחר שחותני ענה, היה הרבי משיא לו עצות שונות בנושא.

"אין צורך לומר שחותני היה מביא לרבי אתרוגים מובחרים בכל ביקור. באחת היחידויות שאל חותני את הרבי על איזה אתרוג הוא מברך, והרבי לא רצה לומר לו – מסיבות מובנות. חותני אמר: 'אני מבין שיש לרבי קבלה על אתרוגי יאנאווע, והרבי חיך. חותני הוסיף ואמר כי אפשר לקחת אתרוג מאיטליה ולטעת אותו בארץ-ישראל ואז תהיינה בו כל המעלות. הרבי עודד רעיון זה והוסיף הנחיות איך לבצעו, מתי לטעת, מה לעשות כדי שתהיה שנה פחות לעורלה. אחר-כך אכן אימצו את הרעיון ונטעו בכפר-חב"ד שתילים מיאנאווע".

וקטעים ממנו מובאים כאן, מרשימת הת' משה-לוי-יצחק שיחי' לאופר:
 "היינו נוסעים לאיטליה והיינו הולכים רק לפרדסים שיד בני-אדם לא נגעה בהם. עוברים מעץ לעץ ובודקים זמן רב האם שורשי העץ לא מתחברים לעצים אחרים. הלכנו בעקבות השורשים עד לסיומם, לוודא שאכן הם אינם מורכבים. על-פי הוראת הרבי, רק עץ שהיו עליו שני עדים כשרים שהוא אינו מורכב – נקטף. הבאנו לרבי כארבעים-חמישים אתרוגים והרבי היה בודק כל אתרוג.
 "הרבי היה נוטל את משקפיו, מרכיבם ומעיין באתרוגים, על נקודות שחורות קטנות לא היה מקפיד (דלא כמנהג כמה שנוטלים זכוכית מגדלת ובודקים נקודות במגדלת שאינן בראות בעיני בני אדם).

"הרבי היה בוחר כעשרים-שלושים אתרוגים בשביל כל אלו שזכו לקבל מהקודש ד' מינים. פעם אמר לנו הרבי שאת האתרוגים שהוא בוחר – הוא בוחר כפי שבוחר לעצמו.
 "הרבי היה אומר לנו 'א גרוסען יישר-כוח' (=יישר-כוח גדול). לרבי היו עוד שני אתרוגים, אך היה מקפיד לברך על האתרוגים שאנו היינו מביאים, וכנראה רק עליהם היה מברך".

סיפון של שתי איגרות

ב"ה יום ה' נח תשל"ו
 "הוד כבוד מרן הגה"ק מליובאוויטש שליט"א
 "בשיחת-קודש, במוצאי יום-טוב של חג הסוכות דהשתא, שמעתי מה שכבוד מרן שליט"א פלפל בחכמה בדבר השאלה אם עשיית הסוכה היא מצווה בפני-עצמה, ובתוך דבריו הזכיר הירושלמי..." (המכתב בשלימותו נדפס ב'חידושים וביאורים בש"ס', כרך ב, עמ' שכו-שכז).

על-אף טרדותיו המרובות, מיהר הרבי להשיב לו ("ואמהר מפני הכבוד לבוא על-כל-פנים בקצרה") באיגרת שצילומה ניתן בזה (וברובה בספר 'חידושים וביאורים' הנ"ל, עמ' 3).

הרב עלבערג מיהר להגיב על מכתבו של הרבי (פורסם שם עמ' שכו-שכח), והרבי השיב לו במכתב ארוך (פורסם בלקוטי-שיחות, כרך יב, עמ' 214-215).

בין השאר התייחס הרבי לשמועה בשם הגר"ח מבריסק ז"ל ש"בלולב, האיגוד הוא חלק מקיום המצווה" וכתב, "בכיצא-בזה על-ידי שינוי תיבה אחת במסירת שמועה מא' לב', אפשר להיות שינוי תוכני. ואם אמיתית כללות השמועה, לפי עניות-דעתי צריך-לומר דפירוש חלק מנטיילת הלולב (ולא חלק מהלולב – דאז הקושיא לקנויי בשינוי מעשה (סוכה לב), בעינה עומדת)".

א', גם כשהזורים לחו"ל באמצע החג, וזאת על-פי סתימת אדמו"ר הזקן בשולחן-ערוך סו"ס תצו (ראה שד"ח-חמד כללי הפוסקים סי' יג אותיות ח"יב) ודברי הרבי ב'המלך במסיבו' ח"ב עמ' רה, שיכולים לבחור את הרב בעל 'שער הכולל' כהרב הפוסק בזה].
ערבית: אתה חוננתנו. יעלה ויבוא.
 אם שכח – בכל תפילות חול-המועד, או שנסתפק בזה, ונזכר לאחר 'ברוך אתה ה' של סיום הברכה, יסיים 'למרני חוקיך', יתחיל "יעלה ויבוא" וימשיך כסדר. אם נזכר אחר סיום הברכה קודם 'מודים' – אומר זאת שם, וימשיך 'מודים' (ללא חזרת "ותחזינה"). אם התחיל 'מודים' חוזר ל'רצה'. אם כבר סיים "יהיו לרצון" האחרון, חוזר לראש התפילה. אם נזכר בשחרית מתפלל שתיים – הראשונה לחובה, והשנייה לתשלומין.

הבדלה בסוכה. כשמבדיל על היין מברך אחר ברכת "המבדיל" לישב בסוכה".
שמחת-בית-השואבה נעשית בשנים האחרונות בלילות חול-המועד בכל אתר ואתר בפרסום גדול וברחובה של עיר, בהשתתפות תזמורת וברוב עם. כמו-כן נעשית שמחה וכו' לנשים בפני-עצמן.
 המניחים את הלולב ומיניו במים, מצווה להחליף בחול-המועד מדי פעם את המים, כדי שישאר הלולב לח והדור.
 במשך ימי חול-המועד מחליפים את ההרסים והערבות, כולם או חלק מהם, אבל אין לוקחים בכל יום ערבה חדשה (וההוראה לרבים בספר המנהגים, ואילו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב היה מחליף את ההרסים והערבות במשך חול-המועד, וכיוון כך שלנטילת-לולב בהושענא-רבה יהיו הערבות וההרסים חדשים, סה"ש תש"ד עמ' 14. לעיתים היה מחליף רק

את חלקם, 'המלך במסיבו' ח"א עמ' רג).
מבצע תורה:
 מכיוון שחול-המועד אסור במלאכה, וגם אין בו מצוות "חציו לכם" דיום-טוב, ו"לענגו" דשבת, לכן נשאר בו על כל אחד ואחד הציווי המלא של "חייב לעסוק בתורה יומם ולילה ממש" (מלבד זמני התפילה ומלבד שמחת יום-טוב [ומבצעיו], כמובן).

מבצע חינוך:
 בהוראת כ"ק רבותינו, אדמו"ר מוהרי"צ והרבי נשיא דורנו, על המורים/ות לשמור קשר עם התלמידים/ות בימי חול-המועד.
 מותר (ומצווה) לפתוח בית-ספר, ואם יש צורך – גם לכתוב, כדי להעסיק את התלמידים שלא יסתובבו ויבלו את זמנם בחוצות בימי חול-המועד.
שחרית:
 היום (ומכאן ואילך) אין מברכים 'שהחיינו' על הלולב (וגם ב'מבצעים' – למי שכבר בירך על הלולב בחג זה).
 אין מניחים תפילין בכל ימי חול-המועד. תפילה של חול, יעלה ויבוא. הלל, הושענות 'אבן שתיה', קדיש תקבל. שיר-של-יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.
 מוציאים ספר-תורה וקוראים לארבעה עולים. מנהגו בארץ-הקודש – שלוש העליות הראשונות הן כמו בחו"ל: כוהן – "וביום השני", לוי – "וביום השלישי", ישראל – "וביום הרביעי", ורק הרביעי קורא את קורבן היום בלבד "וביום השני" (משא"כ בחו"ל מוסיף לרביעי גם משום ספיקו של יום). וכיצא-בזה בכל ימי חול-המועד. [ראה 'אוצר מנהגי חב"ד' עמ' שכד. כן נדפס גם בסידורים החדשים של קה"ת באה"ק (משלהי תשס"ב). והעירו בצדק, שיש להיזהר מאיסור 'לא

הבדלה, זמן, לישב בסוכה. בהוצאת ס"ת בשחרית אומרים י"ג מדות פ"א, רבשי"ע וכו', מוציאים בי ס"ת וקוראים לה' עולים כדאמול ישור או כשב', בספר הבי' למפטיר כדאמול, הפטרה "ויקהלו אל המלך שלמה", אשרי, יהללו,

ספר-התורה להיכל. מותר להחזיר לולב למים ביום-טוב, ואף להוסיף עליו מים (עד מחצית מהכמות הנמצאת), אבל לא להחליף את המים. לרוב נשמרים המינים כראוי ללא מים כשהם סגורים היטב בתוך נרתיק ניילון (שהוכן מערב יום-טוב, עם טפטוף קל של מים פנימה, ליצירת לחות).

קריאת התורה: 'אתה הראת'. בפתחת הארון אומרים פעם אחת י"ג מידות. 'ריבונר של-עולם', יהיו לרצון, ואני תפילתי (פעם אחת), וממשיכים כרגיל: 'ברוך שמייה... ישועה ורחמים'. מוציאים שני ספרי-תורה, את הראשון מוליך הש"ץ, וקוראים בספר הראשון לחמישה עולים (ויקרא כב) "שור או כשב", מניחים ספר שני על הבימה ואומרים חצי קדיש. הגבהה וגלילה. קוראים למפטידי בספר השני (במדבר כט) "ובחמישה-עשר יום".

הגבהה וגלילה. הפטרת היום (זכריה יד): "הנה יום בא לה", ומזכירים קדושת היום בברכה אחרונה. אשרי הש"ץ נוטל את ספר-התורה השני ואומר "הללו". חצי קדיש. מוסף של יום-טוב.

נשיאת כפיים: הכול מכסים את פניהם בטלית, וגם את הילדים מכניסים תחת הטלית. גם ידי הכהנים מכוסות בטלית. הכהנים מפנים את פניהם לשמאלם, לימינם ולאמצע, ככל אחת מהמילים: 'יברכך', 'וישמרך', 'אליך', 'יוחונך', 'אליך', 'לך', 'שלום'.

כשאומרים תיבת 'יברכך' – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו. ה' – באמצע. פניו – לימינו, וכן הלאה עד לתיבת שלום – באמצע.

אין הקהל אומרים "ברוך הוא וברוך שמו" כשמזכירים הכהנים את השם, ולא "כן יהי רצון" וכדומה.

יום שישי
ט"ז בתשרי, א' דחול-המועד¹

יום המישי בערב – מוצאי יום-טוב: [לעניין בן חו"ל הנמצא באר"ק, רבים מרבני אנ"ש באר"ק פוסקים לנהוג תמיד יום

1) לבני חו"ל: ערבית דיו"ט. הדלקת הנרות: שלי-יום טוב, ושהחיינו. סדר הקידוש בסוכה, הפעם: יין, קידוש, נר,

הלכות ומנהגי חב"ד*

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

יום חמישי

ט"ו בתשרי, א' דחג-הסוכות

רביעי בערב, י"ג חג-הסוכות: תפילת ערבית של יום-טוב.

שמחת החג, וגם שמחת בית-השואבה, מתחילות מליל ראשון של חג-הסוכות. נוהגים לשיר, למחוא כף ולרקוד [לא רק בחול-המועד, אלא] גם ביום-טוב.

פעמים רבות דיבר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו על המבצע לבקר בבתי-כנסת (ולנסוע בחול-המועד לערי-השדה) כדי לשמח בשמחת בית-השואבה ושמחת החג בכלל. החל משנת תשמ"א היתה ההוראה לערוך שמחה זו בחול-המועד "ברחובה של עיר", וברוב עם הדרת מלך.

סדר הקידוש:

מקדשים בסוכה: "אתקינו" (דיום-טוב), "בורא פרי הגפן", "אשר בחר בנו", "לישב בסוכה", ו"שהחיינו".

קודם שהיה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מברך 'לישב בסוכה', היה מביט בסך.

מי שבירך 'שהחיינו' בשעת הדלקת הנרות – לא יברכנה עתה. ברכת 'שהחיינו' בקידוש שבסוכה עולה גם על עשייתה ועל מצוות הישיבה בה, ולכאורה יש לכוון על כך בשעת הברכה, הן המקדש והן השומעים. איש שבירך (בטעות) 'שהחיינו' בהדלקת הנרות, אם הדליקן חוץ לסוכה, יכוון לצאת כעת, או יברך בעצמו שוב ברכה זו בקידוש.

ביום-טוב דחג הסוכות טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל על השולחן שמים גם

מלח.

המסובים מברכים "לישב בסוכה" אחרי ברכת "המוציא" (וכן ביום).

אף-על-פי ששנים פטורות מן הסוכה, בכל-זאת אינן נמנעות מלאכול בה ולברך 'לישב בסוכה'.

בלילה הראשון של חג הסוכות חייבים [האנשים] מן-הדין לאכול כזית פת בסוכה. ואפילו ירד גשם, מקדשים בסוכה ומברכים 'לישב בסוכה' ו'שהחיינו', אוכלים כזית וגומרים את הסעודה בבית (ובשעת ברכת 'המוציא' יש לכוון לגמור הסעודה בבית). ואם פסק הגשם אחר-כך, יש לשוב לאכול בסוכה כזית פת (מבלי לברך שנית 'לישב בסוכה') ולברך ברכת-המוזון בסוכה. אם כשיורד גשם נראה שהוא ייפסק אחרי שעה או שעתיים, צריך להמתין.

מנהגנו שלא לצאת מהסוכה באמצע הסעודה גם כשיורד גשם, וגם במשך שאר ימי החג, במצב כזה נכנסים לסוכה, מקדשים ואוכלים בה ומברכים 'לישב בסוכה', ללא פקפוק, וגם מתוועדים. וכן נהג הרבי.

מברכים 'לישב בסוכה' רק על לחם או מיני מזונות יותר מכביצה (כביצה: 54 סמ"ק). ומברכים תחילה 'המוציא' או 'מוזנות' ואחר-כך, לפני שטועמים, מברכים 'לישב בסוכה'.

המהדרים – גם מים אינם שותים מחוץ לסוכה.

אין מנהגו לישון בסוכה.

בשולחן-ערוך אדמו"ר הזקן נפסק, שהנכנס לסוכת חברו ל"שינה וטיוול", מברך 'לישב

* מקוצר היריעה נשמטו רוב ההערות, אך רוב ההוראות המעשיות הועברו מן ההערות אל גוף הלוח.

בסוכה'. והנכנסים לביקור קצר ומסתפקים אם זו קביעות, משתדלים לכבדם בימי מזונות יותר מכביצה].

אין מנשקים את הסוכה בכניסה או ביציאה. ממצוות שמחת יום-טוב לשתות בכל אחד מימי החג רביעית יין, אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש (גם בלילה).

שחרית:

משכימים ומקדימים לקיים מצוות לולב, ובפרט בפעם הראשונה.

אסור לאכול לפני נטילת לולב. והבריאים אינם טועמים, וגם אינם שותים מאומה לפני-כן [מפי השמועה, הוראת הרבי שמן הראוי לאכול 'מזונות' אחר נטילת הלולב, כדי שברכת 'לישב בסוכה' תעלה גם על הנטילה שלפניה (אף שגם היא 'קביעות' בקל-וחומר משינה וטיול, ראה לקוטי-שיחות, כרך כב, עמ' 125)].

נטילת לולב בסוכה היא מצווה מן המובהר, ואפילו קודם התפילה מברכים בסוכה. וגם אם יורדים גשמים, מצווה מן המובהר להמתין עד שייפסק הגשם כדי ליטלו בסוכה.

כשנותנים את ארבעת המינים לאחר לברך, נכון לומר בפירוש שהוא "במתנה על-מנת להחזיר" [בס' המנהגים משמע, וכן נהג הרבי למעשה, לומר זאת גם בחול-המועד], "והוא תועלת לנותן ולמקבל".

איטר יד נוטל את הלולב בימינו שהוא שמאל-כל-אדם, ואת האתרוג בשמאלו שהוא ימין-כל-אדם.

שדרת הלולב צריכה להיות מול פני הנוטל. עומד כשפניו למזרח, נוטל את הלולב ביד ימין ומברך על הלולב, ומתחיל ברכת שהחיינו – כשהלולב בימינו והאתרוג בשמאלו. בסיום הברכה – מחברים אותם.

את הלולב ומיניו מחבר לשליש העליון של האתרוג, אשר אוהזו באלכסון קצת.

הנענועים: לדרום וצפון – לקרן דרומית מזרחית, קרן צפונית מזרחית. למזרח –

לאמצע המזרח. למעלה – בהבאה מורידים תחילה מעט "המשכה בעולם", ואחר-כך מביאים אל החזה. למטה – בהבאה מעלים תחילה מעט "העלאת העולם", ואחר-כך מביאים אל החזה. למערב [דרך ימין] – שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית, בפעם השלישית – לאמצע מערב. [הכיוון צריך להיות למזרח ומערב העולם, ולא שה"מזרח" הוא תמיד לכיוון ירושלים ככתפילה. ראה בס' ארבעת המינים השלם עמ' תעד, שכן מנהג הנהגים ע"פ הא"ר] בצפת ובטבריה].

לכל צד – הולכה והבאה שלוש פעמים. בהבאה צריך להגיע עד החזה, מקום שמכים באמירת 'אשמנו'. גם ההולכה, כולל ההולכה הראשונה, מתחילה מן החזה. אחר כל הולכה מנענעים (מכסכים) את הלולב, ואחר-כך עושים את ההבאה.

ראש הלולב יהיה למעלה בכל הנענועים. במשך כל הנענועים, האתרוג מכוסה ביד – חוץ מהנענוע האחרון, שאז מגלהו קצת.

[עוד נהג הרבי:

היה מביא את ד' המינים אל מול החזה, ואחר-כך בתנועה נוספת היה מביאם ומגיעם אל החזה משם.

ככל משך הנענועים עמד במקום אחד כשפניו למזרח. לא פנה לכיוון הנענועים, אלא בהפניית הידיים וחלק הגוף העליון.

ככל הנענועים המינים זקופים ובגובה החזה, מלבד הנענועים למעלה ולמטה, שבהם המינים זקופים, ורק הידיים מורמות לגובה הפנים או מושפלות למטה].

תפילת שחרית:

שמונה-עשרה של יום-טוב.

מי שלא הספיק ליטול לולב לפני התפילה ואי אפשר לצאת מבית-הכנסת מפני הרואים, יברך עליו שם לפני ההלל, וב'אנא' שבסוף ההלל ינענע רק פעם אחת, כדלהלן.

הלל: אחר חזרת הש"ץ אומרים הלל שלם.

לכל הדעות מברכים תחילה וסוף, וגם ביחיד (וכן גם בימי חול-המועד ושמחת-תורה).

באמירת הלל אוהזים את הלולב (ביד ימין), ולנענועים מצרפים אליו גם את האתרוג (ביד שמאל).

באמירת הלל (תמיד), כופלים הורו לה' אחר כל אחד מהשלושה פסוקים: "יאמר נא... כי לעולם חסדו", וגם ביחיד. דהיינו: הש"ץ מקריא: "הורו... והציבור ויא"א הש"ץ, כמ"ש בהגש"פ של הרבי וכן משמע בהיום יום לי תשרי – קובץ 'הערות וביאורים – אהלי תורה' גיליון תתי"ט עמ' 73] עונים בקול: "הורו", ואומרים בנחת "יאמר נא ישראל..."; הש"ץ מקריא: "יאמר נא ישראל...", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הורו..."; ואומרים בנחת "יאמר נא בית אהרן..."; הש"ץ מקריא: "יאמר נא בית אהרן..."; והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הורו..."; ואומרים בנחת "יאמר נא יראי ה'..."; הש"ץ מקריא: "יאמר נא יראי ה'", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת) "הורו...".

הנענועים:

מנענעים את הלולב ומיניו ארבע פעמים בהלל: ב'הורו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', ב'אנא ה' הושיעה-נא', ובכופלו [בין שני הנענועים ב'אנא ה'"] היה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו עושה הפסק כלשהו, כגון הנחת האתרוג, פיזור הרגליים, סידור הטלית על כתפיו וכדומה], וב'הורו לה' כי טוב כי לעולם חסדו' הראשון אשר בסוף ההלל. ואם בירך על הלולב בבית-הכנסת קודם הלל, אינו מנענע ב'אנא ה' הושיעה-נא" אלא פעם אחת.

סדר הנענועים: "הורו" – לדרום (הכיוון המדויק לכל הצדדים – כנ"ל בברכת הלולב), "לה" – אינו מנענע (אבל מצרף אמירתו לאמירת מילת "הורו"), "כי" – לצפון, "טוב" – למזרח, "כי" – למעלה, "לעולם" – למטה, "חסדו" – למערב.

"אנא" – לדרום ולצפון, "ה" – אינו מנענע, "הושיעה" – למזרח ולמעלה, "נא"

– למטה ולמערב. [צ"ע איך מקיימים כראוי אמירה וענייה דש"ץ וקהל ב'הורו' וב'אנא', כשלמעשה כל אחד אומר ומנענע בקצב שלו].

הושענות:

מוציאים ספר-תורה אחד, ועומד איתו ליד הבימה ומחזיקו. [בלוח כולל-הכ"ד כתוב שאם לכולם יש לולבים, יניחו את ספר-התורה על הבימה. וע"ע]. ארון-הקודש נשאר פתוח עד גמר אמירת הושענות.

[כמדומה שנהוג להקיף בבית-הכנסת גם כשמתפללים ביחיד].

באמירת הושענות היה הרבי מחזיק את ארבעת המינים בשתי ידיו, ומצמידם לחזהו.

אומרים תיבת "הושענא" בראש כל ארבעת ה'אותיות' המקדימות (הושענא למען אלוקינו... בוראנו...), וכן קודם כל 'אות' שבסדר אותו היום (הושענא למען אמיתך, הושענא למען ברייתך... – כך נהג הרבי). באותיות שאומרו החזן בקול רם – שאז מקיפין בהן – אומרים 'הושענא' לפניו ולאחריהן.

הושענות דיום זה: "למען אמתך".

מנהגנו שהש"ץ מתחיל לומר בקול רם מאות ס' או ע'. מדייקים לעשות היקף אחד שלם סביב הבימה, ומסיימים אותו באמירת אות ת'. ההקפות הן (נגד כיוון השעון) מזרח – צפון – מערב – דרום (מי שהתחיל ממקומו – ישלים סיבוב).

מי שאין לו ד' מינים – ייקח מאחר שכבר סיים ויקיף גם הוא. מי שאירע לו אבל (רח"ל) בחג, אינו מקיף, וכן אבל על אביו ואמו במשך כל י"ב חודש אינו מקיף. ויש לו לכבד בארבעת-המינים שלו אדם אחר שאין לו ד' מינים – שיקיף הוא.

את הפסוקים "כי אמרת..." (ודומיו, שבסוף כל הושענא) אומרים רק בהושענא-דרכה. בשנים האחרונות הורה הרבי לנגן "הושיעה את עמך..." בניגון הידוע.

את הפסוק "למען דעת..." שבסוף הושענות, אומרים בקול רם כשמכניסים את